

İNGİLTERE'DE İSLAM* - Mohammad S. Raza**

Çeviri. A. Halim Koçkuzu***

Geçmiş - Bugün ve Gelecek

1. Bölüm

Kültür, toplumda kuvvetli bir güçtür. Terim genel tarifıyla ele alınacak olursa, bir kimsenin genetik olarak doğuştan getirdiklerinin aksine sosyal olarak insan fiillerinin toplamının bir kısmına işaret eder. Her nesil geçmiş neslin kültürünü öğrenir ve o toplumda anlaşılan bir tarzda hareket eder. İngiltere'de İngiliz kültürü kendi toplumunu karakterize eder ve bu yönüyle Fransa ve Almanya gibi ülkelerden farklılık gösterir. İngiliz Toplumunu aynı zamanda milli, etnik alt kültürler anlamında İngiliz, Galli, İskoç ve İrlandalı gibi bir çok farklılıklar göstermektedir. Benzer şekilde büyük miktardaki göçmen azınlıklar da İngiliz kültüründen ayrı olacak bir biçimde kendi kültür, adet gelenek ve göreneklerini yansıtacaklardır. Bu anlamda herhangi bir azınlığın diğer yönlerini incelemeye geçmeden önce kültürel dokusu üzerinde durmak gerekmektedir.

Müslüman topluluğun kültürel dokusu karmaşık bir ağ görüntüsü vermektedir. Çeşitli faktörlerin etkisi sebebiyle tek bir kültürel düstur belirlemede engeller oluşmuştur. Bu faktörlerin büyük bir kısmı sadece İngiltere kaynaklı olmaktan ziyade her ulusun kendi memleketinden kaynaklanmaktadır. Pakistanlıların, İranlıların, Arapların, Türklerin, Malezyalıların, Afrikalıların, vs. milli kültürleri tıpkı dilleri, giyim

---

* Muhammad S. Raza, **Islam in Britain - Past, Present and the Future**, Volcano Press Ltd., 1991, Leicester, United Kingdom.

** Director of the Islamic Centre in Leicester

*** Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırma Görevlisi

kuşamları, yiyecekleri vs. gibi farklıdır. Milli kültürel karakteristikler, normlar ve gelenek, görenekler çok dikkatli bir biçimde İslami kültürden ayrılmalıdır. Örneğin şu bir gerçektir ki, İslam'da erkeklerin sünnet olmaları İslami iken kadınların sünnet olması İslami değildir. Söz konusu uygulamaya maruz kalan kadınlar Sudan'ın bir bölgesindedir ve kesinlikle İslam'ın onaylamadığı bir şekilde antik Mısır krallığı döneminden kalma bu adet yürürlüktedir. Yine benzer şekilde İslam'da kişinin milliyetine, sosyal statüsüne, rengine bakılmaksızın evlenmek İslami iken, özellikle 'biraderi' adı verilen, belirli aileler arasında, sosyal statü ve zenginlik gibi esasların hakim olduğu kriterleri göz önüne alarak yapılan evlilikler İslami değildir. Yine buna benzer bir biçimde 'Esselamü Aleyküm' diyerek selamlamak, Elhamdülillah ve İnşallah demek İslam kültürünün bir parçasıdır, sadece Pakistan, Arap, İran veya Türk kültürü değildir. Bu kültürler İslami takip ettiğinden beri bu tür selamlamalar kendi aralarında üniversal (cihanşümul) olmuştur. Ne var ki, bir Müslüman toplumda milli, etnik kültürel özellikler İslam'dan daha baskın olabilmektedir. Bunlar o Müslüman toplumun kendi memleketinden getirdiği unsurların yansımalarıdır. Bu çalışmada üzerinde duracağımız ulusal ve etnik faktör daha ziyade güney Asya'dan İngiltere'ye gelmiş etnik azınlıklardır ve bu büyük grupların kültürel farklılıkları açıklanacaktır.

Etnik faktör İngiltere'de bulunan Pakistanlıları ayırır. İngiltere'ye göçün henüz büyük miktarlarda olmadığı dönemlerden beri hemen hemen bütün bölgelerden ama özellikle Pencap ve Mirpur'dan İngiltere'ye göç yaşanmıştır, ki bu iki bölge arasındaki ayrılık etnik kuruluşlarda da kendini gösterecektir. Fakat milli ve etnik kimlikler şunu ifade etmektedir ki, Bangladeşliler, Pencaplılar, Gujaratlılar ve Mirpurlular gibi her bir etnik gurup kendi dini kuruluşları ve camileri üzerindeki hakimiyetlerini korumuşlardır. Böylece milliyetçilik ve etnisite, İslamın etkisini ikinci planda bırakmıştır. Etnisitenin Biraderi anlamında kast ve kabile bağlantıları gibi özel kontrol sistemleri vardır.

Bir etnik gurupta, az önce de temas ettiğimiz gibi, Biraderi olarak bilinen özel ilişkiler gibi keskin ayrımlar diğer etnik topluluklara kıyasla daha keskin bir biçimde farklılık gösterecek şekilde bulunabilir. Biraderi kelime manası olarak kardeşlik demektir ve bütün erkeklerin ne kadar uzak olursa olsun ortak bir şahsiyete yakınlığını ilişkilendirmesidir, bu guruba 'biraderi' denir. İşte bu şekilde 'Biraderi' bağı, ortak bir bağ ile babadan oğula geçen bir tarzda bu bağla kendini ifade ve iddia eden erkekleri

kapsamaktadır. Pakistan toplumu pederşahi olduğu için tevarüs eden bütün kültür de ister istemez ‘Biraderi’ sisteminde olduğu gibi erkeğin dominant olduğu bir çizgide gelişecektir. ‘Biraderi’ sistemi bir çok toplumun tabii, klasik kültüründe olduğu gibi pederşahi bir yapı arz eder. Fakat Hindistan yarımadasındaki Müslümanların geliştirmiş olduğu bu rütbe sistemi hiç şüphesiz ki, Hindu kast sisteminden etkilenmiştir. Müslümanların çoğu eski Hindu’lardan sonradan Müslüman olan kimseler olduğu için ‘Zat’ sisteminin alınması oldukça kolay olmuştur. **Blunt**, çalışmasında Zat (kast) sistemi ile Biraderi sisteminin arasındaki farkları her ikisini de gözlemlemek suretiyle ortaya koymaktadır, buna göre Zat bir bütün olarak kast sistemi iken, Biraderi ise bir gurup kasta dahil sadece belli bir bölgede yaşayan kimselerin kast amaçlı olarak ortak hareket etmeleridir. Biraderi kemiyet itibariyle Zatın bir fraksiyonu, keyfiyet itibariyle ise aksiyonda bulunmada Zattır. Zat sistemi hiyerarşik bir biçimde çeşitli gurupları sıralar, İngiltere’de Pakistanlılar üzerinde araştırma yapan bir araştırmacının doğru bir şekilde gözlemlediği gibi, İslam’da fırsat eşitliği ve şahısların eşit oluşu prensibi açıkça bildirilmiş olmasına rağmen Hindistan yarımadasındaki Müslümanlar sınıf konusunda gayet şuurlu ve hassastırlar. Arianlar, Racalar ve Rajputlar gibi Zat sistemleri Pakistanlılar arasında oldukça yaygındır ve bu konuda İslamın emrettiği eşitliğin sağlam bir şekilde kökleşmediğini göstermektedir. Eğer kökleşmiş olsaydı, üzerinde durduğumuz Zat konusundaki duyarlılık oldukça zayıf olurdu, ama konumuz bu olmadığı için bu konuyu fazla irdelemeyeceğiz.

Biraderi sistemi bir güvenlik ağı temin etmektedir. Biraderi’nin uygulamadaki kültürel boyutu ‘Vartan Bhanji’ adı verilen hediyeleşmedir, bu değişik şekillerde olabilir, örneğin tatlı, meyve, gıda, para ve belirli miktarda kumaş, maddi şeylerin ötesine de taşabilir, çeşitli hizmetler, iyilikler, örneğin muamele, eğlence ve merasimlere katılma tarzında gerçekleşebilir. Bu mekanizma Pencaplılar arasında daha genel anlamda bütün ilişki türlerini kapsar bir mahiyette oldukça geniştir. Bu sistem insanların izzet ya da prestij kazanmaları açısından oldukça hayati önem taşıyan bir şeydir. Ayrıca biraderi sistemi etnik azınlıkların hayatının politik ve ekonomik sahalarında refahı elde etmeleri konusunda yürürlüktedir. Biraderi sisteminin İslam ile hiç bir bağlantısı yoktur.

Bunun gibi Pukhtunwali kuralları da Pathanlar arasında, tora (cesaret), badal (öç), melmastia (konukseverlik) gibi özellikleri ile Pathan

kabileleri mensupları arasında uygulanmaktadır, İslam ile bunlar meşrulaştırılmıştır.

Milliyetçilik de genel olarak Müslümanlar arasındaki ayrılığı yaratan önemli bir başka faktördür. Örneğin Pakistan'ın oluşturulmasından sonra etnik ve milli kimlikler Pakistan'ın kültür, tarih ve dilini empoze etmektedir. Bütün bunlar kendilerini dinden daha kuvvetli bir biçimde ortaya koymaya başlamışlardır. Kuzey batının ön bölgelerine mensup Pathanlar, Belucistan'dan Beluciler, Sind'den Sindler, Pencap'tan Pencaplılar hemen hepsi milliyetçi etnik yönlerinin kuvvetli baskın karakterlerini ilan etmişlerdir.

Pakistan'da kuvvetli olan bu etnik faktör etnik milliyetçiliğin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Zeki Badawi'ye göre, 'Müslümanlar ibadetlerinde ve şahsi ahlaki değerlerinde çok az farklılık gösterirken, politikalarında oldukça farklılıklar bulunmaktadır. İslam ruhunun birleştirilmesi ile ilgili olarak Müslümanlara siyasi davranış enjekte etme teşebbüsleri hep başarısız olmuştur. Politikacılar sık sık Müslümanların inançlarını rehberlik amaçlı olarak araştıracakları yerde onları maniple ederek yönlendirmişlerdir. Hırslı savaşılar kendi hırslarını meşrulaştırmak için alimleri kullanmışlardır. Ateşli ihtilalciler Kur'an-ı Kerimi ve Peygamberimizin hadisi şeriflerini kendi uygulamalarını ve politikalarını haklı göstermede kullanmışlardır.

Müslümanların kendi inançlarından siyasi birlik için bir bağ çıkarma konusunda başarısız oluşları Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılması sonucunu doğurmuştur. 1947 yılındaki asıl Pakistan bütün Müslümanların vatanı olarak ortaya çıkan oldukça iyi bir devlettir. Bangladeş'in ortaya çıkması yine de Pakistan'da etnik problemleri azaltmadı. Bangladeş'in ayrılması aynı zamanda Pakistan'ın 4 ayrı bölgesi olan Belucistan, Pencap, Sind ve kuzey batı öncü bölgesi gibi 4 ayrı milliyet sorununu gündeme getirdi. Yakın zamanda bu dört milliyet sorununa bir başka istek daha eklendi. Bu istek 1947 yılında Hindistan'dan Pakistan'a göç eden Urduca konuşan göçmenlerden geldi. Bu istek muhacirlerin Karaçi'de bulunan 'Muhacir Quami Mahaz Hareketi' adındaki siyasi guruplarının isteklerinden bir tanesidir.

Pakistan kültürü, etnik, milli ve adet gelenek ve göreneklerine adapte ettiği bir çok İslami sosyal festivalleri benimsemiş olmasına rağmen, bu milliyet problemleri konusunda İslam çok küçük bir rol oynamıştır. Bu festivaller şunlardır, Aşure (İslami takvimde Muharrem

ayının 10. Günü Peygamber Efendimizin torunu İmam Hüseyin'in şehit edilmesinin anısına), Peygamberimizin doğum günü olan Rabi ul evvel ayının 12. Günü, Kadir Gecesi (Oruç ayı olan Ramazan ayının 27. Gecesi), Ramazan Bayramı (Ramazan Orucunun sona ermesi ile Şevval ayının ilk günü yapılan kutlama), Kurban Bayramı (Zilhicce ayının 10.günü,İbrahim Peygamberin kurban kesmesinin kutlanması). Bunlar kutlamaların bazılarıdır.

Her etnik gurubun içerisinde etnisite, işleyen bir sosyal kontrol mekanizması olarak din vasıtasıyla meşrulaştırılmıştır. Etnik yönden her etnisite kendi etnik ve kültürel ananelerini ve ayrıca Biraderi ve Zat sistemlerini barındırabilir ve İslam sıklıkla bunların çoğunu meşrulaştırmak için kullanılır.

İngiltere'de bulunan Pakistanlıların kültürünü analiz ederken hatırd tutulması gerekli olan bir çok ayrımlar vardır. Öncelikli olarak, milli devlet kültürü etnik ve kabile kültürlerinden farklıdır. Devlet 'national' ve 'etnik' unsurları birleştirmeye ve onları sistemin bir parçası yapmaya çabalarken ya da öyle görünürken başarısız olmuştur. Neticede bu çaba şöyle bir sonucu doğurmuştur, etnik guruba bağlı bu insanların politikaya bulaşmaları ve politik hareketliliği onları devlete karşı olmaya itmiştir. Gerçekten de etnik guruplar kendi etnik milliyetçiliklerini kendileri oluşturabilirler. İşte 1971 de Pakistan'ın bu şekilde devlet inşa etme egzersizleri bu türden bir etnik milliyetçilik karşısında başarısızlığa uğramış ve sonuçta doğu Pakistan Bangladeş olmuştur.

Pakistan'daki bütün etnik guruplar aynı dine mensup olmalarına rağmen, kuvvetli bir şekilde kendi etnik kültür ve tarihlerini tanımlamışlardır. Sebep, yukarıda da belirtildiği üzere, din devlet içerisinde kurumlaşmamıştır. Etnik guruplar devletin milli bağları ile Müslümanlığı ilişkilendirmeyi zor buldular, bunun yerine onlar toplumda eşitliği hakim kılmak istiyorlardı, fakat bu da olmayınca geriye sadece bir kimlik kalmıştı kendileri için, o da etnisite idi. Bu yüzden, etnisite guruplar arasında, bazı gurupları ekonomik ve politik gelişmelerden dışlayan ihtilafli konularda, o gurupları birleştirici etkili bir güç olarak önemli bir rol oynadı. Bu tür etnik ihtilaflar Pakistanlılar nereye giderse gitsin peşlerini bırakmadı. Bu yüzden İngiltere'de yaşayan daha yaşlı Pakistanlı nesil arasında etnik kimlik daha kuvvetlidir.

İkinci olarak, köyden gelen Pakistanlılar ile şehirden gelen Pakistanlıların kültürel farklılıkları bir diğer belirgin özellik olarak göze

çarpar. Köylerden gelen insanlar başlıca kendi aralarında iki guruba ayrılırlar. Bunlar ya Zamindar adı verilen toprak sahipleridir, ya da Kammi denilen işçi köylü sınıfıdır. Eğer varsa çok az sayıda arazi sahipleri İngiltere'ye göç etmiştir. Fakat işçi sınıfı içerisinde göç eden bir çok kimse de çeşitli kastlara mensuptur. Bir ilim adamına göre bu kastların her biri babalarının ya da onların babalarının uğraşmış oldukları mesleklerle doğrudan ilişkilidir. Köyün birçok meslek kolunda işçisi bulunabilir, örneğin köyün şairi, berber, marangoz, nalbant, çömlekçi, ayakkabı tamircisi, fırıncı, terzi, dokumacı, musalli denilen vasıfsız işçiler vs. . Köylerden gelen insanların çoğu bu tür mesleklere aşinadır. Böyle köy kültüründen gelen insanların hakim İngiliz kültürüne adapte olmaları kolay olmadı.